

Funded
by the European Union

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

SMERNICE ZA PROCENU RIZIKA

Funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Projekat za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma
MOLI Srbija

Izdavač
Savet Evrope
Kancelarija u Beogradu
Španskih boraca 3, 11070 Beograd
www.coe.org.rs

© Savet Evrope, 2013.

Štampanje ove publikacije finansijski je podržala Evropska unija u okviru Projekta za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma u Srbiji (MOLI Srbija).

Izneta mišljenja se ne moraju nužno slagati sa zvaničnim stavovima Evropske unije i/ili Saveta Evrope.

Naslov originala
Smernice za procenu rizika

Autor
Maud Bökkerink

Prevod
Alpha Team One

Lektura i korektura
Bojan Cimbalević

Dizajn, priprema, i štampa
MAŠINA1973, Beograd

Tiraž
80 primeraka

Sva prava zadržana. Ni jedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovan niti prenet u bilo kom obliku ni bilo kakvim sredstvima, elektronskim (CD-ROM, internet itd.) ili mehaničkim putem, uključujući fotokopiranje, snimanje i bilo kakav sistem za skladištenje podataka ili njihovo prenošenje bez prethodne pismene dozvole Saveta Evrope (Direktorat za komunikacije).

Za dodatne informacije obratite se na adresu:
Jedinica za saradnju u borbi protiv ekonomskog kriminala
Odeljenje za informaciono društvo i borbu protiv kriminala
DG I – Ljudska prava i vladavina prava
Savet Evrope
Email: contact.econcrime@coe.int
Internet: www.coe.int/corruption

SMERNICE ZA PROCENU RIZIKA

**AUTOR REFERATA:
EKSPERT SAVETA EVROPE MAUD BÖKKERINK**

JUN 2013

SADRŽAJ

1. UVOD	7
2. PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA	8
2.1 DEFINICIJA PRANJA NOVCA	8
2.1.1 Tri faze pranja novca	9
2.2 DEFINICIJA FINANSIRANJA TERORIZMA	10
2.2.1 Četiri faze finansiranja terorizma	10
2.3 VEZA IZMEĐU PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA	11
3. PROCENA RIZIKA OD PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA	12
3.1 PROCENA RIZIKA POSLOVANJA	12
3.2 PREPOZNAVANJE RIZIKA	15
3.2.1 Rizik države, odnosnogeografski rizik	15
3.2.2 Rizik stranke (klijenta)	16
3.2.3 Rizik transakcije, proizvoda i usluge	18
3.3 ANALIZA RIZIKA – MATRICA RIZIKA	20
3.4 UPRAVLJANJE RIZIKOM	21
3.4.1 Interna politika i procedure	23
3.4.2 Obuka	23
3.5 NADZOR I PREISPITIVANJE RIZIKA	24
3.5.1 Proces praćenja i nadzora	24
3.5.2 Ovlašćeno lice	25
3.5.3 Revizija	25
3.5.4 Preispitivanje procene rizika od PN i FT	26

Ovo uputstvo za procenu rizika zamišljeno je kao pomoć obveznicima srpskog Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (SPN i FT), kako bi mogli da naprave procenu rizika u celokupnoj poslovnoj strukturi i procene rizike od pranja novca i finansiranja terorizma za stranke, zemlje ili geografska područja, odnosno za proizvode, usluge, transakcije i kanale isporuke. U uputstvu su opisani opšti procesi pranja novca i finansiranja terorizma, elementi odgovarajućeg sistema upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma (PN i FT), kao i faze procene rizika od PN i FT.

Nadzornim organima savetujemo da prilagode ovo uputstvo sektori-
ma u kojima obavljaju nadzor dodavanjem primera koji su karakteristični
za rizike od PN i FT u odnosnim sektorima kojima se bave.

SMERNICE ZA PROCENU RIZIKA

1. UVOD

Preporukom 1, jednom od 40 preporuka Organizacije za kontrolu i sprečavanje pranja novca (FATF) iz 2012. godine, i napomenom za tumačenje uz nju zahteva se od nadzornih organa, finansijskih institucija, određenih nefinansijskih organizacija i profesija da primenjuju izvesne preporuke FATF na način koji podrazumeva procenu rizika. Da bi primenili procenu rizika na zahteve koji se odnose na borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (PN i FT), nadzorni organi i obveznici prvo treba da shvate koji su rizici od pranja novca i finansiranja terorizma karakteristični za njihovo poslovanje tako što će identifikovati i proceniti moguće rizike. Na taj način, procena rizika predstavlja prvi korak koji obveznik treba da preduzme pre no što utvrdi i razradi mere za kontrolu i sprečavanje PN i FT, da bi bio siguran da će te mere biti primerene prirodi i veličini posla kojim se bavi.

Obveznici treba da preduzmu odgovarajuće korake da bi identifikovali i procenili rizike od pranja novca i finansiranja terorizma koji su karakteristični za njihove klijente, državu, odnosno geografsko područje kome pripadaju, kao i za proizvode, usluge, transakcije i kanale isporuke. Sve te procene treba da se pismeno dokumentuju i potom neprestano ažuriraju. Priroda i razmere procene rizika od PN i FT treba da budu primereni prirodi i veličini poslovne organizacije. Obveznici treba uvek da razumeju rizike od pranja novca i finansiranja terorizma kojima su izloženi, ali nadzorna tela mogu da odluče da u nekom slučaju nisu potrebne individualne dokumentovane procene rizika, ukoliko su konkretni rizici imanentni određenom sektoru jasno identifikovani i do kraja upoznati.

Na osnovu procene rizika, obveznici treba da utvrde internu politiku, sistem kontrole i procedure koje će im omogućiti da upravljaju uočenim rizicima i da ih delotvorno ublaže. Izraz „ublažiti” u ovom kontekstu označava smanjenje ozbiljnosti, odnosno razmera rizika od PN i FT. Obveznici treba da nadziru sprovođenje tih kontrolnih mera i da ih, u slučaju potrebe, pojačaju. Kada procenjuju rizik, obveznici treba da uzmu u obzir sve relevantne faktore rizika pre no što konačno ustanove

koliki je nivo ukupnog rizika i koji je odgovarajući nivo mera za ublažavanje rizika koji treba primeniti. Obveznici mogu da primenjuju te mere u različitim obimima, zavisno od vrste i nivoa rizika i saglasno različitim faktorima rizika.

Cilj ovog dokumenta jeste da obveznike upute kako da sprovode opštu procenu rizika od PN i FT u odnosu na svoje poslovanje, kao i da utvrde koje faktore rizika treba da uzmu u obzir. Ove smernice važe za sve obveznike navedene u članu 4. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma koji je na snazi u Republici Srbiji („Službeni glasnik RS”, broj 20/09).

U ovim smernicama posebno su obrađene sledeće teme:

- rizici od PN i FT s kojima se suočavaju finansijske institucije i DNFBP (određene nefinansijske organizacije i samostalne profesije);
- metodologija procene rizika poslovanja;
- poslovna politika i procedure kontrole rizika od PN i FT. *****

2. PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

Pranje novca i finansiranje terorizma su globalna pitanja koja se mogu negativno odraziti na ekonomsku, političku, bezbednosnu i socijalnu strukturu države. Posledice pranja novca i finansiranja terorizma podrivaju stabilnost, transparentnost i efikasnost finansijskog sistema države, izazivaju ekonomske poremećaje i nestabilnost, ugrožavaju programe reformi, smanjuju ulaganja, nanose štetu ugledu zemlje i ugrožavaju nacionalnu bezbednost.

Rizici od PN i FT nastaju i usled propusta u primeni Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i podzakonskih akata koji proističu iz tog Zakona. Zbog propusta u sprečavanju rizika od pranja novca i finansiranja terorizma obveznik može da bude u znatnoj meri izložen riziku od narušavanja sopstvenog ugleda i rizika da mu regulatorni organ izrekne kazne.

2.1 DEFINICIJA PRANJA NOVCA

Pranje novca obuhvata sve radnje koje kriminalci preduzimaju da bi prikrili i zamaskirali poreklo prihoda ostvarenih kriminalom i stvorili utisak da je ta imovina stečena zakonitim putem. Pranje novca omogućuje kriminalcima da svoja nezakonito stečena novčana sredstva koriste, a da pritom ne pobude ničiju sumnju. Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma utvrđena je sledeća pravna definicija pranja novca:

- 1) konverzija ili prenos imovine stečene izvršenjem krivičnog dela;
- 2) prikriivanje ili netačno prikazivanje prave prirode, porekla, lokacije, kretanja, raspolaganja, svojine ili prava u vezi sa imovinom koja je stečena izvršenjem krivičnog dela;
- 3) sticanje, držanje ili korišćenje imovine stečene izvršenjem krivičnog dela.

Pranje novca obuhvata širok dijapazon aktivnosti koje se preduzimaju radi prikriivanja porekla imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog dela. Proces pranja

novca može podrazumevati čitav niz transakcija obavljenih kako u neformalnom, tako i u formalnom sektoru, u kojima imovina stečena izvršenjem krivičnog dela predstavlja ulaznu vrednost, dok su dobra sa oreolom legitimnosti izlazna vrednost takvih transakcija. Svako ko pruža usluge ili isporučuje određene proizvode koji se mogu koristiti za skladištenje ili prenos vrednosti može biti zloupotrebljen kao instrument u postupku pranja novca. Novac se može prati kroz poslovanje u finansijskom sektoru, odnosno kroz poslovanje van finansijskog sektora.

2.1.1 Tri faze pranja novca

Pranje novca se obično opisuje kao proces koji se odvija u tri faze, u cilju prikrivanja porekla imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog dela.

- ▶ plasiranje;
- ▶ raslojavanje (prikriivanje);
- ▶ integrisanje.

U početnoj fazi, fazi plasiranja, imovina stečena izvršenjem krivičnog dela plasira se u finansijski sistem, na primer tako što se gotovinska sredstva deponuju na račun. Veliki gotovinski iznosi razbijaju se na manje delove kako bi pobuđivali manje sumnje, a zatim se vremenom deponuju na račune u različitim finansijskim ustanovama. Pored toga, nezakonito stečena novčana sredstva mogu se investirati u hartije od vrednosti, polise osiguranja i slično. Novac stečen izvršenjem krivičnog dela takođe se može pomešati s prihodima od zakonitog poslovanja, ili se može prikazati kao prihod od lažnih ili „fantomskih“ firmi koje, zapravo, i ne posluju, već isključivo služe za deponovanje gotovinskih sredstava na račune.

U drugoj fazi, fazi „raslojavanja“, sredstva se prebacuju s računa na kome su bila deponovana na druge račune u čitavom nizu transakcija, a ti drugi računi nalaze se u raznim institucijama širom sveta. Mnoge od tih transakcija nemaju nikakvu ekonomsku logiku i praktično ostaju nezabeležene u tekućem poslovanju. Glavni cilj tih transakcija jeste da se prikrije veza između novčanih sredstava i kriminalne aktivnosti kojom su ta novčana sredstva stečena. Svrha transakcija o kojima je reč jeste da se sakrije trag novca i da se ometu svi oni koji pokušavaju da istragom utvrde poreklo tih novčanih sredstava.

U trećoj fazi, fazi integrisanja, novac se ulaže u zakonito poslovanje, umetnička dela, akcije, nepokretnosti, luksuznu robu. Veoma je teško u toj fazi jasno razlučiti zakonita od nezakonitih novčanih sredstava.

Jedan od ključnih koraka u procesu pranja novca podrazumeva mešanje nezakonito stečenog novca s prihodom od zakonitog poslovanja kako bi se prikriili izvori nezakonito stečenih sredstava. Tako novac ponovo ulazi u zakonite ekonomske tokove jer se ulaže u poslovanje, odnosno investira se na drugi način kako bi delovao kao „zakonit“ novac stečen zakonitim poslovanjem. Drugi način je oživljavanje nekog preduzeća koje je zapalo u teškoće tako što će se u njegovo poslovanje uložiti velika novčana sredstva, da bi preduzeće potom nastavilo s normalnim poslovnim aktivnostima koje ostvaruje kriminalnim novcem, a perači novca pritom primaju dividende i zarade kao zakonite izvore prihoda.

Ove tri faze ne moraju se nužno odvijati tim redosledom zato što se kriminalci ponekad odlučuju da direktno ulažu nezakonito stečena sredstva u luksuznu robu ili nepokretnosti. Isto tako, u slučaju nekih krivičnih dela, kao što su pronevere i prevare u oblasti investicija, novčana sredstava kriminalaca već se nalaze u finansijskom sistemu, pa onda više nema potrebe da se dodatno ubacuju u sistem. Sem toga, pre no što se u finansijski sistem uvede nezakonito stečen novac, taj novac se često samo prebacuje s mesta na mesto, bilo fizički, poštom odnosno preko kurira, bilo korišćenjem sistema za prenos novčanih sredstava.

2.2 DEFINICIJA FINANSIRANJA TERORIZMA

Finansiranje terorizma predstavlja poseban oblik finansijskog kriminala. U suštini, to je delo koje obuhvata prikupljanje, obezbeđivanje ili ubiranje finansijskih sredstava za finansiranje terorizma, izvršenje terorističkog akta odnosno finansiranje terorističke organizacije. Osnovni cilj pojedinaca i organizacija koji su umešani u finansiranje terorizma ne mora nužno biti prikriivanje izvora finansijskih sredstava, već je to prvenstveno želja da se prikrije priroda aktivnosti za čije su finansiranje ta novčana sredstva namenjena. Teroristi koriste čitav niz različitih metoda za prenos novca kako bi se njime zadovoljile potrebe njihovih organizacija i aktivnosti, što uključuje usluge finansijskog sektora, prenos gotovine, trgovinu, donacije i dobrotvorne organizacije, kao i (neformalne) sisteme za prenos novca.

Novčana sredstva namenjena terorističkim organizacijama i aktivnostima mogu poticati iz zakonitih izvora, kao što su donacije, dobrotvorne organizacije, prihodi stečeni zakonitim poslovanjem, odnosno novčana sredstva iz nezakonitih izvora, kao što su krijumčarenje droge, krijumčarenje oružja, zlata i dijamanta, odnosno pronevere, otmice i iznude.

Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma utvrđeno je da finansiranje terorizma predstavlja davanje ili prikupljanje imovine, odnosno pokušaj da se imovina dâ ili prikupi, s namerom da se koristi ili sa znanjem da će se, u celosti ili delimično, koristiti, :

- 1) za izvršenje terorističkog akta;
- 2) za delovanje terorista;
- 3) za delovanje terorističkih organizacija.

U smislu navedenog zakona, pod finansiranjem terorizma smatra se i podstrekivanje i pomaganje u davanju i prikupljanju imovine, bez obzira na to da li je teroristički akt izvršen i da li je imovina korišćena za izvršenje terorističkog akta.

2.2.1 Četiri faze finansiranja terorizma

Postoje četiri faze u postupku finansiranja terorizma:

- ▶ prikupljanje novčanih sredstava iz zakonitog poslovanja ili iz kriminalnih aktivnosti;
- ▶ držanje novčanih sredstava prikupljenih na taj način;
- ▶ prenos novčanih sredstava teroristima;
- ▶ korišćenje tih novčanih sredstava.

Prva faza obuhvata prikupljanje sredstava od preduzeća koja posluju zakonito a povezana su s terorističkim organizacijama ili pojedinačnim teroristima, odnosno preduzeća koje oni čak predvode, ili sredstava stečenih kriminalnim aktivnostima, kao što su promet narkotika, otmice, iznuda, pronevere i sl. Značajan izvor tih novčanih sredstava predstavljaju i donacije pojedinaca koji podržavaju ciljeve terorističkih organizacija, kao i dobrotvornih fondova koji prikupljaju novac i usmeravaju ga terorističkim organizacijama.

U drugoj fazi, prikupljena novčana sredstva čuvaju se na različite načine, što obuhvata i račune otvorene preko posrednika – pojedinaca ili preduzeća.

Treća faza obuhvata prenos tih novčanih sredstava jedinicama terorističkih organizacija, odnosno pojedincima da bi ih oni koristili za svoje delovanje. U toj fazi uobičajeno je da se kao mehanizam za prenos novca koristi međunarodni elektronski prenos novca između banaka ili remitenata, zatim dobrotvorne organizacije, (neformalni) sistemi ili mreže za prenos novca. Novac se takođe može prenositi uz pomoć kurira ili krijumčariti preko granice.

Poslednju fazu predstavlja upotreba tih novčanih sredstava. Namera da se ovim sredstvima izvrši krivično delo postaje očigledna onda kada se ona koriste za aktivnosti terorističkih organizacija, kao što je kupovina eksploziva, oružja, opreme za telekomunikacije, pružanje podrške redovnim aktivnostima terorističkih ćelija, obezbeđivanje skrovišta i pružanje zdravstvene nege, zatim za finansiranje kampova za obuku, propagandu, političku podršku i pružanje utočišta.

Od obveznika Zakona se ne očekuje da utvrde da li je krivično delo izvršeno ili da li je planirano; njihova uloga se odnosi na prijavljivanje sumnjivih aktivnosti, dok Uprava za sprečavanje pranja novca (USPN) i istražni organi treba dalje da vode istragu u datom slučaju da bi utvrdili da li postoji veza s terorizmom.

2.3 VEZA IZMEĐU PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Tehnike i metodi koji se koriste za pranje novca slični su onima koji se koriste za finansiranje terorizma, ali među njima u isto vreme postoje i značajne razlike. Kada je reč o pranju novca, početna imovina uvek proističe iz nezakonitih aktivnosti, dok u slučaju finansiranja terorizma novac može poticati i od nezakonitih i od zakonitih aktivnosti. Teroristi koriste iste tehnike i prolaze kroz iste faze karakteristične za pranje novca ne bi li nekako prikriili identitet svojih finansijera. Međutim, glavni cilj lica koja se bave finansiranjem terorizma ne mora nužno biti prikriivanje izvora novčanih sredstava, već prikriivanje prirode finansirane aktivnosti. Kada teroristi povlače sredstva iz zakonitih izvora, ta sredstva je još teže otkriti i pratiti. Finansijske transakcije koje su u vezi s nekim terorističkim činom uglavnom podrazumevaju manje novčane vrednosti od onih koje su povezane s pranjem novca; međutim, kada je reč o finansiranju terorističke organizacije, može se raditi i o velikim novčanim iznosima.

Efikan sistem borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma mora „pokriti” i jedan i drugi rizik: taj sistem mora da spreči, otkrije i kazni kako plasiranje nezakonitih novčanih sredstava u zakoniti finansijski sistem, tako i obezbeđivanje finansijskih sredstva teroristima i terorističkim organizacijama kojima oni finansiraju svoje aktivnosti.

3. PROCENA RIZIKA OD PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Preporuka FATF br. 1 i napomena za tumačenje uz nju (stav 8) zahtevaju da obveznici Zakona procene rizike s kojima se suočavaju u svom poslovanju i ta procena treba da obuhvati rizike koji se odnose na klijente; rizike povezane sa određenom državom ili geografskim područjem; rizike povezane s proizvodima i uslugama; rizike povezane s transakcijama i rizike povezane s kanalima isporuke. Da bi obveznici ispunili tu svoju obavezu saglasno Zakonu o SPN i FT, kao i da bi sproveli preporuke FATF, treba da preduzmu mere za procenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Procena rizika omogućuje svakom od njih da jasno usredsredi sve svoje napore na planu SPN i FT i donese odgovarajuće mere kako bi se raspoloživi resursi opredelili na najbolji mogući način.

Pravni osnov za primenu radnji i mera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma jeste Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, koji u članu 7. propisuje da je obveznik dužan da izradi analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u skladu sa smernicama koje donosi organ nadležan za nadzor nad primenom tog zakona. Analiza rizika treba da sadrži procenu rizika za svaku grupu ili vrstu stranke, vrstu poslovnog odnosa i usluge koju obveznik pruža u okviru svoje delatnosti.

Svaka institucija, bez obzira na svoju veličinu i složenost, dužna je da razradi odgovarajući sistem za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Taj sistem za upravljanje rizikom treba da obezbedi da se svi rizici od PN i FT kontinuirano i sveobuhvatno identifikuju, procenjuju, nadziru, ublažavaju i da se njima upravlja.

Da bi sistem za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma bio adekvatan, on treba da obuhvati sledeće:

- ▶ procenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma koje sobom nosi samo poslovanje;
- ▶ internu politiku i procedure koje se preduzimaju radi kontrole rizika od pranja novca i finansiranja terorizma;
- ▶ organizacionu strukturu za sprovođenje u delo tih sistema kontrole upravljanja rizikom;
- ▶ postupak sistematskog proveravanja i procene primerenosti sistema kontrole. ****

3.1 PROCENA RIZIKA POSLOVANJA

Rizik je funkcija verovatnoće pojave rizičnih događaja i uticaja rizičnih događaja. Verovatnoća događanja predstavlja kombinaciju pretnji i ranjivosti, odnosno drugačije rečeno, rizični događaji se dešavaju onda kada pretnja iskoristi ranjivost. Shodno tome, nivo rizika se može sniziti tako što će se umanjiti pretnje i ranjivosti, odnosno njihov uticaj.

Da bi se utvrdila izloženost obveznika riziku od PN i FT i sagledalo delotvorno upravljanje tim rizikom, sam obveznik mora da uoči svaki segment svog poslovanja u kome se pretnja od PN i FT može pojaviti, odnosno mora da proceni svoju ranjivost u odnosu na tu pretnju. Neophodno je da se rizici od PN i FT kontinuirano identifikuju na svim nivoima upravljanja – od operativnog nivoa do Upravnog odbora – i da u taj proces budu uključene sve organizacione jedinice obveznika. Većina i složenost poslovanja obveznika imaju važnu ulogu u tome koliko je on privlačan ili podložan riziku od PN i FT. Na primer, kada je poslovna organizacija velika, manja je verovatnoća da će ona lično poznavati klijenta, pa taj klijent može da ostane u znatno većoj meri anoniman nego što je klijent neke male firme. Isto tako, organizacija koja pruža usluge na međunarodnom planu može biti atraktivnija za nekog ko želi da opere novac od domaće organizacije.

Pošto se identifikuju rizici, treba adekvatno proceniti izloženost riziku od pranja novca i finansiranja terorizma, što će omogućiti obvezniku da proceni verovatnoću negativnog uticaja koji bi mogao proisteći iz tog rizika, kao i potencijalno dejstvo tog rizika na realizaciju ciljeva poslovanja.

Prepoznavanje i analiza rizika treba da budu sprovedeni za sve postojeće i nove proizvode, aktivnosti i postupke. Delotvoran postupak prepoznavanja rizika od PN i FT i analiza tog rizika služi kao osnova za uspostavljanje odgovarajućeg sistema upravljanja rizikom i kontrole rizika, i, sledstveno tome, za ostvarivanje krajnjeg cilja – svođenja na najmanju moguću meru eventualnih negativnih efekata koji bi mogli proisteći iz tog rizika.

Procena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma polazi od pretpostavke da različiti proizvodi i usluge koje obveznici nude u sklopu svog poslovanja, ili različite transakcije koje oni obavljaju, nisu podjednako ranjivi na zloupotrebu od strane kriminalaca. Procena rizika se vrši kako bi se omogućilo da se primene mere kontrole koje su srazmerne prepoznatom riziku. To omogućava obveznicima da se usredsrede na one klijente, zemlje proizvode, usluge, transakcije i kanale poslovanja koji predstavljaju najveći potencijalni rizik.

Postupak procene rizika od PN i FT ima četiri faze:

- 1) prepoznavanje oblasti poslovanja koje su podložne PN i FT;
- 2) sprovođenje analize kako bi se utvrdilo kolika je verovatnoća da će doći do pranja novca i finansiranja terorizma i kakav bi u tom slučaju bio njihov uticaj;
- 3) upravljanje rizicima;
- 4) nadzor nad rizicima i njihovo preispitivanje.

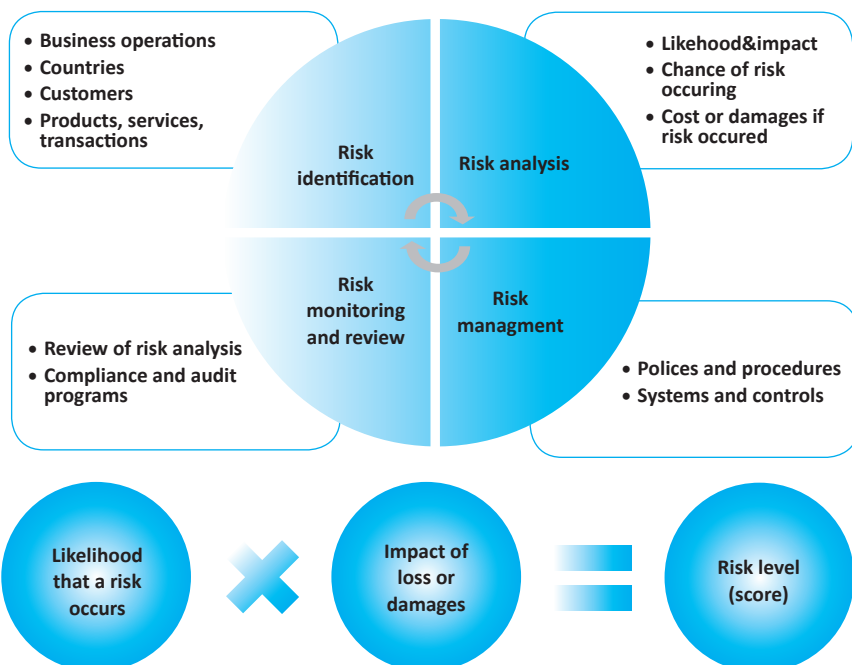
Prva faza procene rizika podrazumeva identifikovanje klijenata, proizvoda, usluga, transakcija i geografskih lokacija koje su specifične za obveznika. Zavisno od specifičnih karakteristika izvesnih klijenata, proizvoda, usluga i transakcija, kao i kanala poslovanja, razlikuje se i opasnost od pranja novca i finansiranja terorizma i ranjivost na te pojave.

U drugoj fazi, rizike od PN i FT s kojima se obveznik može suočiti treba analizirati kao kombinaciju verovatnoće da do te pojave dođe i uticaja troškova ili štete koji bi u datoj situaciji mogli nastati. Taj uticaj može se sastojati od finansijskog gubitka po poslovanje usled izvršenja krivičnog dela ili od novčanih kazni koje vlasti u datoj situaciji izreknu. Tu se takođe može raditi o šteti nanetoj ugledu poslovanja ili celom sektoru. Analiza određenih kategorija rizika i njihovih kombinacija specifična je za svakog obveznika ponaosob, tako da se zaključak o ukupnom nivou rizika mora zasnovati na svim relevantnim informacijama.

U trećoj fazi, obveznik, na temelju analize, primenjuje strategije upravljanja rizikom i sprovodi odgovarajuću poslovnu politiku, odnosno primerene procedure. Da bi se delotvorno ublažio i suzbio rizik, primenjuju se adekvatni sistemi i mehanizmi kontrole.

Na kraju, u tom postupku treba nadzirati i preispitivati same rizike i upravljanje njima. Obveznik to može učiniti tako što će razraditi režim nadzora kroz programe usaglašavanja i revizije. Procena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma mora se periodično revidirati na osnovu toga u kolikoj su se meri rizici promenili ili u kolikoj su se meri promenili vidovi poslovanja ili strategije samih obveznika.

METOD PROCENE RIZIKA

<ul style="list-style-type: none"> • ▶ Poslovanje • ▶ Države • ▶ Klijenti • ▶ Proizvodi, usluge, transakcije 			<ul style="list-style-type: none"> • ▶ Verovatnoća i dejstvo • ▶ Šanse da dođe do rizika • ▶ Trošak ukoliko dođe do rizika
	Prepoznavanje rizika	Analiza rizika	
	Nadzor nad rizikom i revizija rizika	Upravljanje rizikom	
<ul style="list-style-type: none"> • ▶ Revizija analize rizika • ▶ Programi usaglašavanja i revizije 			<ul style="list-style-type: none"> • ▶ Poslovna politika i procedure • ▶ Sistemi i kontrole

S obzirom na činjenicu da se priroda finansiranja terorizma razlikuje od prirode pranja novca, procena rizika mora sadržati i analizu ranjivosti u pogledu finansiranja terorizma. Budući da novac koji se koristi za finansiranje terorizma može poticati i iz zakonitih izvora, priroda tih izvora se razlikuje. Kada izvori finansiranja terorizma potiču iz kriminalnih aktivnosti, onda je procena rizika koja se odnosi na pranje novca primenljiva i na procenu rizika za finansiranje terorizma.

3.2 PREPOZNAVANJE RIZIKA

Prvi korak u proceni rizika od PN i FT jeste prepoznavanje određenih kategorija rizika, na primer, rizik od klijenata, država ili geografskih lokacija, odnosno od proizvoda, usluga, transakcija i kanala poslovanja, specifičan za konkretnog obveznika. U zavisnosti od specifičnosti poslovanja konkretnog obveznika, u obzir se mogu uzeti i druge kategorije u kojima može doći do pranja novca i finansiranja terorizma. Značaj određenih kategorija rizika može da se razlikuje od jedne institucije do druge, odnosno, jedna institucija može zaključiti da su određene kategorije rizika za nju važnije od drugih.

3.2.1 Rizik države, odnosno geografski rizik

Rizik države, odnosno geografski rizik može se pojaviti zbog lokacije klijenta, odredišta transakcije klijenta, ali i zbog vlastitih poslovnih aktivnosti obveznika o kome je reč, njegove lokacije i lokacije njegovih organizacionih jedinica. Rizik države, odnosno geografski rizik, u kombinaciji sa ostalim kategorijama rizika, daje korisne informacije o potencijalnoj izloženosti pranju novca i finansiranju terorizma.

Ne postoji opšta definicija toga koje države odnosno geografska područja mogu biti kategorizovani kao države niskog ili zemlje visokog rizika. Faktori koji mogu definisati to da li su određena država ili geografsko područje u većoj meri ranjivi na pranje novca i finansiranje terorizma mogu obuhvatiti različite kriterijume. Činioci koji bi mogli ukazati na viši rizik su sledeći:

- ▶ države odnosno geografska područja koja su izložena sankcijama, embargu ili nekim sličnim merama koje su im, na primer, uvele Ujedinjene nacije, Evropska unija ili Sjedinjene Američke Države;

-
-
- ▶ države odnosno geografska područja za koje su pouzdani izvori (npr. FATF, MMF ili Svetska banka) utvrdili da ne poseduju odgovarajući sistem za sprečavanje pranja novca odnosno finansiranja terorizma. Ovde se posebno ukazuje na takozvani „proces ICRG” (*International Co-operation Review Group* – Grupa za reviziju međunarodne saradnje) FATF-a. Posle svakog održanog sastanka (u februaru, junu i oktobru) FATF objavljuje spisak država koje, po njegovom mišljenju, ne poseduju odgovarajući sistem za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma;
 - ▶ države odnosno geografska područja za koje je iz pouzdanih izvora utvrđeno da obezbeđuju novčana sredstva ili da na neki drugi način podržavaju terorističke aktivnosti;
 - ▶ države odnosno geografska područja za koje je iz pouzdanih izvora utvrđeno da imaju visok nivo korupcije ili drugih vidova kriminaliteta.

Pored toga, ministar finansija (određene države), postupajući u skladu sa svojim ovlašćenjima, treba da utvrdi spisak zemalja koje primenjuju međunarodne standarde u oblasti borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, a koji su, kao minimum, na nivou standarda Evropske unije (takozvana bela lista), kao i spisak onih država koje ne primenjuju standarde borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma (takozvana crna lista).

3.2.2 Rizik stranke (klijenta)

Radi procene rizika od PN i FT, obveznik treba da utvrdi da li neki tip stranke, odnosno klijenta s kojim saraduje takav da je povezan s pojačanim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Na osnovu vlastitih kriterijuma, obveznik utvrđuje da li neka stranka predstavlja veći rizik. Kategorije stranka koje mogu ukazati na postojanje većeg rizika su sledeće:

- ▶ stranke koje svoje poslovne odnose ili transakcije obavljaju (ili su ih obavljale) u neuobičajenim okolnostima, kao što su neobjašnjiva geografska udaljenost između obveznika i lokacije stranke, često i neobjašnjivo otvaranje računa u različitim institucijama i često i neobjašnjivo prebacivanje sredstava s jednog na drugi račun na raznim geografskim lokacijama;
- ▶ stranke čija je struktura takva, odnosno kod kojih su karakteristike datog obveznika, ili poslovnog odnosa između njih, takve da je teško prepoznati pravog vlasnika ili onoga ko ima kontrolni udeo, ili je pak reč o strankama koje koriste račune koji se drže u ime nekog drugog, odnosno koriste trustove, članove porodice ili treća lica, i sl.;
- ▶ preduzeća u kojima se u velikoj meri koriste gotovinska sredstva, uključujući i (neformalne) agencije za prenos novca, menjačnice, kockarnice, kladionice i sl.;
- ▶ humanitarne i druge neprofitne organizacije (posebno one koje rade na prekograničnoj osnovi) i ne podležu nijednom vidu nadzora ili kontrole;
- ▶ indirektni odnosi preko posrednika koji nisu (ili nisu u dovoljnoj meri) predmet mera za sprečavanje PN i FT, odnosno nisu ni pod čijim nadzorom;
- ▶ stranke koje predstavljaju politički izložena lica, odnosno domaće i strane funkcionere;

- ▶ povremene stranke koje obavljaju transakcije čija vrednost prelazi određeni prag vrednosti.

Kanali poslovanja takođe imaju određenu ulogu u proceni rizika stranke. Razmere u kojima obveznik radi neposredno sa strankama, odnosno radi preko posrednika ili preko korespondentskih institucija, ili pak uspostavlja poslovne odnose tako da stranke uopšte nisu fizički prisutne – sve su to važni činioci koje valja uzeti u obzir kod procene rizika određene kategorije stranaka.

Obveznik treba da opiše sve tipove ili kategorije stranaka s kojima posluje i proceni koliko je verovatno da će ti tipovi ili kategorije stranaka zloupotrebiti tog obveznika za pranje novca ili finansiranje terorizma. Ta verovatnoća je, na primer, veća ako se to može dogoditi nekoliko puta godišnje, srednja je ako se to može dogoditi jednom godišnje, a mala je ako takvo događanje nije verovatno, mada nije nemoguće. Kada procenjuje uticaj, obveznik može, na primer, analizirati finansijsku štetu koju bi izazvalo samo to krivično delo odnosno koju bi izazvale regulatorne kazne; može analizirati štetu nanetu ugledu institucije ili celog sektora. Uticaj, odnosno dejstvo može se kretati u dijapazonu od malog, kada se radi samo o kratkoročnim, odnosno posledicama s malom cenom, do (veoma) velikog kada su na delu veoma skupe i dugoročne posledice koje utiču na valjana funkcionisanje date institucije.

SAMO PRIMER

Opis tipova stranaka

Malo i srednje preduzeće:

Klijenti iz sektora malih i srednjih preduzeća (MSP) obično su domaća preduzeća s jednostavnom vlasničkom strukturom. Oni se većinom služe go-tovinom i više lica može postupati u njihovo ime. Verovatnoća da depono-vana sredstva potiču iz nezakonitih izvora je srednja. Zbog velikog broja stranaka iz MSP sektora u datoj instituciji, uticaj, međutim, može biti veliki. Procena rizika glasi: visok.

Međunarodne korporacije:

Stranke, odnosno klijenti koji predstavljaju međunarodne korporacije imaju složenu vlasničku strukturu i često imaju strano lice kao stvarnog vlasnika. Iako postoji samo nekoliko takvih stranaka, većina njih ima sedište u nekoj oššor zoni. Verovatnoća da dođe do pranja novca je velika, ali će zbog ograničenog broja takvih stranaka uticaj, odnosno dejstvo biti umereno. Procena rizika glasi: srednji.

I slično.

Na osnovu navedenih opisa može se sačiniti sledeća tabela:

PRIMER

<i>Tip stranke</i>	<i>Verovatnoća</i>	<i>Uticaj</i>	<i>Procena rizika</i>
Domaća stranka, posluje na malo	srednja	umeren	srednji
Privatni bankarski klijent	velika	veliki	visok
MSP	velika	veliki	veliki
Međunarodna korporacija	velika	umeren	srednji
Kompanija čije su akcije na berzi	mala	minoran	nizak
Politički eksponirana lica (domaći i strani funkcioneri)	velika	veliki	visok
Broker (posrednik u prodaji hartija od vrednosti (HoV))	mala	veliki	srednji
Slučajna stranka	velika	srednji	srednji

Navedena analiza rizika je opšta analiza za različite tipove odnosno kategorije stranaka. To je polazište za klasifikaciju rizika pojedinačne stranke. Na osnovu okolnosti karakterističnih za pojedinačne stranke, kao što su njeno poreklo i predistorija, odnosno ono što se može zaključiti na osnovu informacija koje pruži, može se prilagoditi i klasifikacija date stranke. Na temelju te individualne klasifikacije rizika, primenjuju se odgovarajuće mere i radnje poznavanja i praćenja stranke.

3.2.3 Rizik transakcije, proizvoda i usluge

Sveobuhvatna procena rizika od PN i FT takođe mora da uzme u obzir potencijalne rizike koji proističu iz transakcija, proizvoda ili usluga koje data institucija nudi svojim klijentima, i načina na koji se ti proizvodi i usluge isporučuju klijentu, odnosno stranci. Obveznik bi trebalo da obrati posebnu pažnju na rizike od pranja novca i finansiranja terorizma koji bi mogli iskrsnuti kod primene novih tehnologija.

Prilikom prepoznavanja rizika koji proističu iz transakcija, proizvoda i usluga, sledeći činioci se mogu uzeti u obzir:

- ▶ usluge koje su međunarodno priznati izvori identifikovali kao visokorizične usluge, kao što su međunarodne korespondentske bankarske usluge (i međunarodne) privatne bankarske aktivnosti;
- ▶ usluge čiji su predmet banknote i trgovina plemenitim metalima i njihova isporuka;
- ▶ usluge koje same po sebi uključuju anonimnost ili lako mogu da pređu međunarodne granice, kao što su bankarske usluge preko interneta, pripelj kartice, privatne investicione firme i trustovi;
- ▶ novi ili inovativni proizvodi ili usluge koje obveznik ne pruža neposredno, već se za njihovo pružanje koriste kanali samog obveznika;
- ▶ proizvodi koji zahtevaju velike uplate ili isplate gotovinskih sredstava;
- ▶ kupovina dobara ili robe visoke vrednosti (nepokretnosti, trkaći konji, vozila, drago kamenje, plemeniti metali itd.);
- ▶ Kockarske ili kladioničarske aktivnosti (klađenje na konjskim trkama, internet kockanje itd.);

- ▶ transakcije ili usluge u kojima nema neposrednog kontakta između učesnika;
- ▶ jednokratne transakcije.

Proizvodi koji se daju samo na lizing, polise životnog osiguranja s malom godišnjom premijom ili malom jednokratnom premijom, potrošački zajmovi ili štedni proizvodi imaju veoma nizak svojstven rizik zato što je potrebno da prođe dosta vremena da bi se korist ostvarila. Ostali proizvodi, kao što su naizmenični zajmovi (back-to-back loans), finansiranje međunarodne trgovine, transakcije čiji su predmet nepokretnosti, odnosno drugi izuzetno kvalitetni proizvodi velike složenosti mogu podrazumevati veći rizik zbog same svoje složenosti ili zbog toga što ne postoji transparentnost.

Da bi izvršio procenu rizika, obveznik treba da opiše sve proizvode i usluge koje pruža i da proceni verovatnoću da će stranke zloupotrebiti taj proizvod za pranje novca ili za finansiranje terorizma, kao što treba da proceni i uticaj, odnosno dejstvo takve pojave na sličan način na koji to čini za stranku.

PRIMER

Opis tipova proizvoda, transakcija i usluga

Životno osiguranje

Proizvodi životnog osiguranja su jednostavni, a premije su uglavnom veoma niske. Premije se isplaćuju isključivo preko bankovnog računa i tu nema mesta gotovini. Proizvodi životnog osiguranja prodaju se isključivo rezidentima u Srbiji. Verovatnoća da se proizvodi osiguranja koriste za PN i FT je niska, kao što će biti i mali uticaj, odnosno dejstvo ako do pranja novca i finansiranja terorizma ipak dođe. Rizik se procenjuje kao nizak.

Pripejd kartice

Pripejd kartice predstavljaju novi proizvod date institucije i način njihovog korišćenja još nije sasvim jasan. Kartice se pune deponovanjem gotovinskih sredstava i pritom nema obaveze da se poseduje račun u banci. Verovatnoća da se pripejd kartice koriste za PN i FT je velika, a uticaj na poslovanje, s obzirom na to da je reč o novom proizvodu, bio bi veoma veliki. Rizik se procenjuje kao veliki.

I slično.

Na osnovu navedenog opisa, može se sačiniti sledeća tabela:

PRIMER

<i>Tip transakcije</i>	<i>Verovatnoća</i>	<i>Uticaj</i>	<i>Procena rizika</i>
Transakcije kladenja	velika	umeren	srednji
Transakcije preko interneta	velika	veliki	visok
Domaći bankarski transfer	srednja	umeren	srednji
Prispejd kartica	velika	veliki	visok
Životno osiguranje	mala	minoran	mali
Račun HoV	mala	minoran	mali
Poštanska pošiljka	srednja	minoran	mali

3.3 ANALIZA RIZIKA – MATRICA RIZIKA

Kada procenjuje rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, obveznik treba da ustanovi da li sve prepoznate kategorije rizika predstavljaju nizak, srednji, visok ili neprihvatljiv rizik za poslovanje. Dotična institucija mora da razmotri različite faktore, na primer broj i obim transakcija, geografsku lokaciju i prirodu odnosa sa strankom, odnosno klijentom. Prilikom te analize, institucija takođe mora da sagleda razlike u načinu na koji ona sama uspostavlja poslovni odnos s tim klijentom (na primer, da li je reč o neposrednom kontaktu ili se poslovni odnos uspostavlja bez fizičkog prisustva jedne od stranaka u njemu. Od kombinacije svih tih činilaca i od raznovrsnosti mogućih kombinacija zavisi rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, koji se razlikuje od jedne do druge institucije. Geografski rizik treba sagledati u korelaciji sa ostalim faktorima rizika kako bi se na kraju dobila procena ukupnog rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Tako na primer, proizvod niskog rizika u kombinaciji sa strankom iz zemlje visokog rizika daje veći rizik.

Institucije mogu koristiti matricu rizika kao metod za procenu rizika da bi identifikovale stranke koje se nalaze u zoni niskog rizika, one koje se nalaze u zoni nešto višeg rizika, ali je taj rizik još uvek prihvatljiv, kao i one koje nose visok ili neprihvatljiv rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. Kada klasifikuje rizike, obveznik može, uzimajući u obzir sopstvene specifičnosti, takođe da definiše dodatne nivoe rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Razvoj i razrada matrice rizika mogu obuhvatiti i razmatranje čitavog dijapazona kategorija rizika, kao što su proizvodi i usluge koje nudi obveznik, stranke kojima su ti proizvodi i usluge ponuđeni, veličina institucije i njena organizaciona struktura i sl. Matrica rizika nije nepromenljiva; ona se menja u skladu s promenom okolnosti samog obveznika. Procena rizika pomaže obvezniku da spozna na koji se način rizici od PN i FT mogu razlikovati od jednog do drugog klijenta, proizvoda, odnosno geografskog područja, pa mu je zahvaljujući toj spoznaji lakše da usredsredi glavninu svojih napora na područja visokog rizika za poslovanje kojim se bavi.

Sledi primer matrice rizika koja se može razviti na osnovu analize rizika:

SAMO PRIMER

<u>Transakcija</u>	Klađenje	Tran- sacija preko interneta	Prenos novca unutar države	Pripejd kartica	Životno osiguranje	Račun HoV	Pošanski paket
Stranka							
Domaći kupac na malo	srednji	srednji	srednji	srednji	nizak	nizak	srednji
Privatna bankarska stranka	nije primenjivo	visok	srednji	visok	nije primenjivo	srednji	nema podataka
Poslovni klijent SMP	visok	visok	srednji	visok	srednji	srednji	srednji
Međunarodna korporacija	srednji	visok	srednji	visok	srednji	srednji	srednji
Kompanija čije su akcije na berzi	srednji	srednji	nizak	srednji	nizak	nizak	nizak
Politički eksponirano lice	visok	visok	srednji	visok	srednji	srednji	srednji
Broker HoV	nije primenjivo	srednji	srednji	nema podataka	nema podataka	srednji	nema podataka
Slučajna stranka	srednji	visok	srednji	visok	nema podataka	nema podataka	srednji

Institucija mora voditi računa o tome da prepoznavanje i analiza rizika budu valjano obrazloženi i dokumentovani kako bi ih mogla predočiti kao osnovu za svoju poslovnu politiku na planu SPN i FT i odgovarajućih procedura, kao i da bi mogla dostaviti informacije o proceni rizika nadležnim nadzornim organima.

3.4 UPRAVLJANJE RIZIKOM

Rizik od PN i FT specifičan je za svakog obveznika i on zahteva odgovarajući upravljački pristup, primeren nivou i strukturi rizika, kao i veličini njegove poslovne organizacije. Ciljevi i načela upravljanja rizikom od PN i FT treba da omoguće obveznicima da utvrde odgovarajuću politiku i procedure, što obuhvata pravila o merama i radnjama koje se preduzimaju radi poznavanja i praćenja stranke, promovisanje visokih etičkih i profesionalnih standarda odnosno sprečavanje namerne ili nenamerne zloupotrebe entiteta za kriminalne aktivnosti.

Za upravljanje finansijskim rizikom od PN i FT potrebno je da se zainteresuje i da se u tome angažuje više poslovnih jedinica različitih kompetencija i odgovornosti. Važno je da svaka od tih poslovnih jedinica tačno zna svoju ulogu, nivo ovlašćenja i odgovornost koju snosi u celokupnoj organizacionoj strukturi obveznika, kao i unutar strukture upravljanja finansijskim rizikom od PN i FT.

Poželjno je da rukovodioci različitih linija poslovanja, koji su odgovorni za upravljanje rizikom na nivou svoje organizacione jedinice, razrade procedure za upravljanje rizikom od PN i FT, tako da te procedure budu primerene konkretnim zadacima organizacione jedinice o kojoj je reč, što sve mora biti usaglašeno s ciljevima i načelima procene rizika od PN i FT na nivou institucije kao celine.

Rukovodstvo usmerava svoje poslovne aktivnosti tako što formuliše ciljeve i donosi odluke o strateškim izborima iz kojih se potom izvode načela ukupne politike. Rukovodstvo takođe treba da bude u stanju da odredi rizike s kojima je poslovanje suočeno na planu PN i FT i da ih uzme u obzir pri izradi konačnih ciljeva i strategija celog preduzeća. Za stvarnu primenu strategije, odgovarajuće politike i procedura važno je kako se one dokumentuju i prenose. U tom pogledu mogu se koristiti, na primer, zvanično proklamovani ciljevi obveznika, poslovna načela ili strateške vizije. Uprava takođe daje smernice za uspostavljanje i primenu okvira kontrole PN i FT i nadzor nad tom primenom, a snosi i odgovornost za strateške izbore, kao i za sve ostale odluke koje na tom planu treba doneti.

Rukovodstvo treba da bude aktivno uključena u analizu i uočavanje rizika od PN i FT i treba da preduzima adekvatne mere kontrole (na primer, tako što će opredeliti dovoljno sredstava za uspostavljanje odgovarajućeg sistema nadzora, odnosno obuke). Rukovodstvo na taj način dobija podršku od poslovnih funkcija koje poseduju relevantno znanje i iskustvo (funkcija zadužena za pridržavanje propisima, bezbednosna funkcija, funkcija upravljanja rizikom, komercijalne funkcije itd). Rukovodstvo takođe treba da pomno vodi računa da obveznik kao klijente ne prihvata ona lica o kojima entitet nema nikakvih saznanja, niti ima iskustva u radu s njima, odnosno da im ne pruža usluge i proizvode. U isti mah, treba da obezbedi da se u dovoljnoj meri vodi računa o rizicima od PN i FT u razvojnoj fazi, a takođe i u fazi koja neposredno prethodi uvođenju novih proizvoda i usluga. U tom smislu je važno da članovi upravljačkog tima koji učestvuju u procesu odlučivanja imaju dovoljno ovlašćenja da mogu da donesu i sprovede neophodne odluke (odnosno da dovedu do toga da se te odluke sprovedu u praksi).

Liderske sposobnosti rukovodstva, kao i njegova opredeljenost za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, predstavljaju važne aspekte u sprovođenju pristupa zasnovanog na proceni rizika. Rukovodstvo mora da ohrabri regulatorno usklađivanje i da obezbedi da zaposleni strogo poštuju interne procedure, utvrđenu politiku, praksu i procese čiji je cilj ublažavanje i kontrola PN i FT. Rukovodstvo takođe treba da podstiče etičku kulturu poslovanja i etičko ponašanje. Etičko ponašanje predstavlja profesionalnu, individualnu odgovornost uz koju su pojedinci svesni prava, interesa i želja drugih aktera i savesno ih uzimaju u obzir, takođe su otvoreni za nove ideje i spremni da zadatke rešavaju na transparentan način, a istovremeno su

voljni da preuzmu odgovornost i da se smatraju odgovornima za odluke koje donose i poteze koje preduzimaju. Etička poslovna kultura odražava klimu i atmosferu u kojoj poslovni entitet, sagledan u jednom širem smislu, postupa ili se ponaša na način koji može uvek da obrazloži i za koji uvek snosi odgovornost. Reč je o kulturi u kojoj je takva profesionalna, individualna odgovornost stimulirana i nagrađena, i u kojoj ne samo da se poštuje slovo zakona, već i duh zakona. Elementi koji leže u osnovi te kulture jesu stalno usaglašavanje i uravnotežavanje interesa, uravnoteženi i konzistentni postupci, otvorenost za diskusiju, rukovođenje sopstvenim primerom, realna izvodljivost radnji, izvršenje donetih odluka i transparentnost.

3.4.1 Interna politika i procedure

Kada se utvrde i analiziraju rizici, primenjuje se strategija upravljanja rizikom od PN i FT kako bi se obvezniku omogućilo da sprovodi odgovarajuću internu politiku i procedure za smanjenje rizika i njihovo ublažavanje do prihvatljivog nivoa, u nameri da se rizici po ugled kuće, rizici poslovanja, rizici da regulatorni organ izrekne kaznu i razni drugi oblici rizika uklone.

Utvrđenu internu politiku i procedure odobrava rukovodstvo i one važe za sve poslovne jedinice, filijale i povezana lica u kojima data institucija ima većinski udeo. Oni treba da budu takvi da omoguće razmenu informacija između poslovnih jedinica, filijala i povezanih lica s većinskim udelom, uz adekvatne mehanizme zaštite poverljivosti i korišćenja razmenjenih informacija. Procenom rizika i razvojem odgovarajućih politika i procedura, obveznik obezbeđuje kontinuitet upravljanja rizikom od PN i FT uprkos svim promenama do kojih bi moglo doći u sastavu rukovodstva ili zaposlenih, odnosno u strukturi preduzeća.

Utvrđena poslovna politike i procedure treba da omoguće obvezniku da delotvorno upravlja prepoznatim rizicima i da ih ublaži, kao i da usredsredi svoje napore na one oblasti svog poslovanja koje su u većoj meri podložne zloupotrebama u cilju PN i FT. Što je rizik veći, to se više kontrolnih mera mora primeniti.

Obveznik može da primeni adekvatnu kontrolu rizika od PN i FT za proizvode višeg nivoa rizika tako što će utvrditi ograničenja za transakcije, odnosno propisati da u je slučaju uvećanja vrednosti određenih parametara neke transakcije neophodno obezbediti dozvolu rukovodstva za njeno ostvarenje. Isto tako, razvoj i primena kategorija rizika za klijente, uporedo s radnjama i merama poznavanja i praćenja stranke i merama nadzora nad transakcijama zasnovanim na tim kategorijama rizika, mogu predstavljati jednu od strategija za upravljanje potencijalnim rizicima od PN i FT koje su imanentne strankama. Zato će biti potrebno utvrditi posebne politike i procedure na nivou cele poslovne organizacije o merama poznavanja i praćenja stranaka, nadzoru nad transakcijama, vođenju evidencije i podnošenju izveštaja Upravi za sprečavanje pranja novca.

3.4.2 Obuka

Obveznik mora da obezbedi da svaki zaposleni razume svoju ulogu u procesu upravljanja rizikom od PN i FT, kako bi bilo moguće obezbediti adekvatno otkrivanje odnosno odgovarajući nadzor nad rizicima. Stoga su obuke za zapos-

lene koji su u neposrednom kontaktu s klijentima ili koji obavljaju transakcije od presudnog značaja u postupku upravljanja rizikom od PN i FT. Ograničavajući faktor u tom procesu može biti nedostatak odgovarajućih kadrova, odnosno nesprovođenje odgovarajuće obuke. Svi zaposleni od nivoa izvršilaca do najvišeg rukovodstva, moraju biti svesni rizika od PN i FT.

Na osnovu odredaba Zakona (o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma), obveznik je dužan da obezbedi redovno stručno usavršavanje, obuku i unapređenje znanja svih zaposlenih koji su zaduženi za otkrivanje i sprečavanje PN i FT. Stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih i usredsređivanje na tehnike koje se koriste za PN i FT, propise koji važe u toj oblasti, interne propise obveznika, uključujući listu pokazatelja za prepoznavanje transakcija ili lica za koje postoje osnovi sumnje da su povezani s pranjem novca ili finansiranjem terorizma jesu od velike važnosti.

Najbolji način da se obezbedi odgovarajuća obuka jeste izrada godišnjeg programa stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih. Obveznik mora prilagoditi program nastave ovlašćenjima i zadacima zaposlenih koji se bave pitanjima pranja novca i finansiranja terorizma, kao i potrebama novozaposlenih radnika, onih koji su u neposrednom kontaktu sa strankama ili koji obavljaju transakcije, odnosno onih koji su odgovorni za nadzor sprovođenja propisa i internih akata o PN i FT. Obveznik proverava znanje svojih zaposlenih u toj oblasti barem jednom godišnje, a rezultate te provere čuva najmanje godinu dana.

3.5 NADZOR I PREISPITIVANJE RIZIKA

Rukovodstvo bi trebalo da bude u stanju da na odgovarajući način upravlja rizicima od PN i FT, da proverava nivo sprovođenja i funkcionisanja kontrole rizika od PN i FT, kao i da utvrdi da li donete mere za upravljanje rizikom odgovaraju proceni rizika koji važi za datog obveznika. Zbog toga obveznik treba da uspostavi odgovarajući i trajni proces nadzora i preispitivanja rizika od PN i FT. Taj proces treba da se sprovodi u sklopu poslovne funkcije za kontrolu poslovanja, kako bi se obezbedilo da se svi predviđeni postupci redovno primenjuju; u sklopu funkcije za usaglašenost s propisima koja periodično prati da li se utvrđene internet politike poštuju i da li su svi sistemi u funkciji; i u sklopu funkcije revizije, kada se utvrđuje da li su poslovne politike i procesi u skladu sa Zakonom i da li se sprovode na propisan način.

3.5.1 Proces praćenja i nadzora

Redovni izveštaji koji se podnose rukovodstvu treba da sadrže podatke o rezultatima procesa praćenja, nalaze unutrašnjih kontrola, izveštaje organizacionih jedinica zaduženih za nadzor i upravljanje rizikom, izveštaje interne revizije, izveštaje lica ovlašćenih za otkrivanje, praćenje i prijavljivanje sumnjivih transakcija Upravi za sprečavanje pranja novca, kao i zaključke nadzornih organa utvrđene u izveštajima o neposrednoj inspekciji obveznika po pitanjima sprečavanja PN i FT. Rukovodstvu treba dostaviti sve važne informacije koje će mu omogućiti da proveri nivo kontrole sprečavanja pranja novca i finansiranja

terorizma, kao i moguće posledice po poslovanje institucije ako mehanizmi kontrole i sprečavanja ne funkcionišu valjano.

U izveštajima o riziku treba ukazati na to da li su utvrđene odgovarajuće mere kontrole, da li su one adekvatne i da li se u potpunosti primenjuju kako bi obveznik mogao da se zaštiti od eventualne zloupotrebe u cilju PN i FT.

Postupak nadzora i preispitivanja treba da obuhvati i proveru izloženosti riziku od PN i FT za sve stranke, proizvode i aktivnosti, kao i da obezbedi primenu odgovarajućih sistema kontrole i sprečavanja, a u cilju identifikovanja problema i ukazivanja na njih pre no što bi moglo da dođe do bilo kakvih negativnih posledica po poslovanje obveznika. Taj postupak takođe može da skrene pažnju obvezniku na sve potencijalne propuste, na primer na propust da se uvedu obavezne zakonodavne komponente u internu politiku i utvrđene procedure, na nedovoljne ili neodgovarajuće mere i radnje poznavanja i praćenja stranke, odnosno na to da nivo svesti o riziku nije sasvim primeren potencijalnoj izloženosti rizicima od PN i FT.

3.5.2 Ovlašćeno lice

Institucija može da ima posebnu organizacionu jedinicu za upravljanje rizikom od PN i FT: ovlašćeno lice za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Ovlašćeno lice se imenuje na nivou rukovodstva. Ovlašćeno lice ima važan zadatak u utvrđivanju procesa procene rizika i u procesu nadzora i preispitivanja upravljanja rizikom od PN i FT. Zadaci koje treba da ima ovlašćeno lice su sledeći:

- ▶ razvoj poslovne politike i procedura za sprečavanje i otkrivanje PN i FT;
- ▶ koordinacija aktivnosti na planu upravljanja rizikom od PN i FT;
- ▶ učešće u obuci i savetovanju poslovnih jedinica u vezi s pitanjima koja se tiču rizika od PN i FT;
- ▶ nadzor nad sprovođenjem interne politike i procedura u vezi sa sprečavanjem PN i FT;
- ▶ ako je potrebno, obezbeđivanje adekvatne kontrole stranaka, transakcija i proizvoda koji su ranjiviji na rizike;
- ▶ podnošenje izveštaja rukovodstvu.

3.5.3 Revizija

Pored stalnog praćenja i preispitivanja rizika od PN i FT, obveznik takođe treba da poseduje funkciju interne revizije kako bi mogao nezavisno da proceni sistem upravljanja rizikom od PN i FT. Rukovodstvo treba da obezbedi da obim interne revizije bude u skladu s nivoom rizika od PN i FT kome je sam entitet izložen. Ovakvu nezavisnu reviziju mogu da sprovedu interni revizori, eksterni revizori, stručni konsultanti ili druga kvalifikovana lica koja nisu neposredno angažovana na primeni ili u funkcionisanju sistema upravljanja rizikom od PN i FT u toj poslovnoj organizaciji.

3.5.4 Preispitivanje procene rizika od PN i FT

Obveznik mora neprestano ažurirati procenu rizika od PN i FT tako što će utvrditi i opisati postupak periodičnog preispitivanja procene. Obveznik stoga mora neprestano biti u toku s najnovijim metodima i trendovima u oblasti PN i FT, događajima koji se zbivaju na međunarodnom planu u oblasti sprečavanja PN i FT, odnosno mora biti neprestano u toku s promenama domaćeg zakonodavstva. Takvim preispitivanjem može se obuhvatiti i procena resursa za upravljanje rizikom, kao što su obezbeđena finansijska sredstva i kadrovska rešenja, a mogu se utvrditi i buduće potrebe koje su važne za prirodu, veličinu i složenost njegovog poslovanja.

Takvom preispitivanju treba pristupiti i onda kada se menjaju poslovna strategija, nivo spremnosti na prihvatanje određenog nivoa rizika datog obveznika, odnosno onda kada se uoče izvesni nedostaci na planu efikasnosti utvrđenih mera. Kada obveznik namerava da uvede novi proizvod ili vid delatnosti, pre no što se taj novi proizvod ili vid delatnosti ponude strankama, odnosno klijentima, treba izvršiti procenu rizika od PN i FT tog proizvoda, odnosno delatnosti.

